

ПРИЧА „ДНЕВНИКА“

Продуцент

Радован Влаховић

Још се није ни одјутрило кад је бануо у моју канцеларију. Онако ћелав и свеже избријан личио ми је на касапина који стално мора да држи дијету, а то му се никако не допада па стало нешто у себи подригује. Као од запршке. Чинило се да је била прејака. Али да је имала касно дејство па га сада, након пола године и више, стижу гасови.

Имао је извештачен смешак и ретке, шилјате зубе. Исакао је приност тиме што је поменуо да ме зна још из времена док сам чувао овце на Фрушкој гори. Каже, гледао ме на телевизији и читао у новинама о мени кад је био у Старом граду на Хвару, пре више од четврт века. Чуо је да сам постао веома успешан, а он је још онда знао да ће од мене нешто бити. Прихватио је сок и пошто је завршио тираду хвалоспева о мени, почео је о својим пословима који се, наравно, дешавају кроз продукције и менаџмет позоришних представа по читавој Србији.

Слушао сам га уљудно и пушио цигарету за цигаретом (то обично радим кад ми је неко страшно досадан, а трудим се да га истрпим). Ради са познатим, најпознатијим глумцима из Београда. Он је њихов послодавац и финансијски менаџер, он им обезбеђује наступе, продаје улазице и води рачуна да имају пуне сале. Каже да му је веома жао што нисам у прилици да идем с њим на терен да видим како то функционише. Да видим како једна млада глумица и књижевница пуни сале. Њој је тек четрдесет и једна, и из веома угледне је уметничке породице. Да видим како се праве паре. Да и ја мало доживим овакве београдске публице, да осетим моћ коју би ми дала маса која уме да понесе. А она глумица је толико симпатична, а тек што јој је роман добар: где год се појавила изазвала је буру одушевљења.

Док је говорио, гледао ме је оним малим ђуфтаним окицама и помало је играо њима и веома се трудио да буде убедљив. Она диже рејтинг где год се појави, а једном јој је продао чак осамдесет књига за једно вече. Попио је чашу сока и ја га понудим другом у нади да ће рећи да не може више и да ће пожелети да крене. Прихватио је сок, а ја сам знао да сада сигурно следи оно због чега је уствари и свратио. Тако је и било, и у једном тренутку кад је осетио да сам ђућеи готово већ обарен предложио ми је да гостује код мене у мом културном центру. Али пошто је и мој ђаво носио гађе, прихватио сам климањем главе игру. У себи сам знао да читава та прича не само да одудара од мог концепта поимања културе, већ је то нешто давно превазиђено и остало у времену соцреализма.

Понудио ми је за сто педесет евра долазак глумице која и није у пуној младости, да дође код мене да промовише књигу, и наравно, да постоји и могућност да се нешто од књига прода. Трошкови за бензин би ишли посебно. Питао ме је да ли сам, онако успут, можда, читао њену књигу. Рекао сам му да нисам, да једноставно немам времена пошто, по природи мог посла, читам можда и двестотина књига годишње, додуше мало су краће, а међу њима има и доста поезије, и тање прозе које се ишчитавају веома брзо. А онда је нарнуо да свакако, кад пођем у Београд или Нови Сад, купим књигу па да видим како је то добра ствар, а да ми он оставља посетницу да га позovem да глумици направимо промоцију код мене и тако подигнемо рејтинг мог БКЦ-а. Признајем да нисам био искрен с њим, са продуцентом који је послодавац нашим најпознатијим глумцима који играју у још познатијим серијама телевизијским, јер наместо да сам рекао да ме то не интересује, дао сам му наду, и кад је полазио рекао сам му да ћу свакако гледати да нешто урадим заједнички, јер то би заиста мени чинило част...

Испратио сам га по нашем банатском обичају до сокака и махнуо му кад је кренуо великим фургоном аутомобилом стране производње. Кад сам се вратио у канцеларију, запалио сам још једну да се мало смирим, и таман сам пожелело да нешто почнем да радим кад се појави мој алтер его (а у питању је моја супруга) и почне да ми објашњава да је Београд пун оцвалих глумица и уметница које су се нешто расписале и које желе неке нешто да кажу и да поруче. Од повлачења по новинама њихова лица су се отрцала и онако спарушене и свеле сад ће да још једном продају своје биографије и своје плиткоумене приче укорицане у неке назовимо их романи. Сјај и гламур су одавно са њих спали, једино је остало да подгревају приче, са својим фоткама из младости, како су некада биле талентоване и лепе, како су их људи обожавали и препознавали.

Није ми се слушао мој алтер его и покушао сам га ућуткати тако што сам почео нешто да читам, а он је и даље говорио, а онда сам узео чепиће и запушио уши, и кад сам га погледао, слике је било и видео сам како миче устима, али тон се није чуо. И пре но што сам га у потпуности потиснуо, по глави ми је зврнула његова реченица: Јаке су ти то звезде кад су спале да иму таквог продуцента и да дођу у твоју селендру да се очешу за сто педесет евра. ■

ИНТЕРВЈУ: ЈОВАН АДАМОВ, КОМПОЗИТОР

Култура тражи улагања

Удружење композитора Војводине постоји дуже од пола века - основано је у Новом Саду 1971. године - а у њему и данас активно делује један од његових оснивача, Јован Адамов. Композитор, диригент, продуцент, менаџер и организатор бројних културних фестивала и манифестација у земљи и региону. Неко је ко је заслужан за многе успешне каријере у свим музичким жанровима. Овај неуморни прегалац, културни посленик, покрива својим организационим способностима и вештином за препознавање талената читав регион, а уз то, Адамов успева све ове године да се залаже за музичке ствараоце и њихова дела и представља их у најбољем светлу.

● На недавно одржаној седници изборне Скупштине Удружења композитора Војводине поново сте изабрани за председника овог репрезентативног удружења у култури. Шта ће обележити Ваш наредни мандат?

- Удружење композитора Војводине је значајно место на културној мапи Србије. Окуља младе, као и афирмисане ствараоце свих музичких жанрова и стара се о њиховој промоцији и афирмацији. Очекујем већу активност чланова УКВ, јер ово је њихова кућа. Свим члановима, као и до сада, Удружење ће бити ветар у леђа за реализацију свих њихових пројеката. Један од наших главних програмских активности током године јесте свечани Годишњи концерт где се изводе дела три генерације наших аутора. Овај формат може да се учини атрактивнијим ако се обезбеди неколико нових дела путем конкурса - и наравно уз учешће великог извођачког састава. Сигуран сам да би и публика у неколико градова код нас и у земљама у окружењу са задовољством испратила репризе којих до сада није било. Био би то велики допринос афирмацији наше музичке културе у најширем смислу, али то се не може десити без веће подршке институција културе. И још нешто, Годишњи концерти су замишљени тако да сви жанрови буду претстављени у виду три концерта током године. За десет година постојања овог идејног пројекта једва успевамо да реализујемо један у години - концерт уметничке музике. Колико пара толико музике... Наравно, очекујем и већи обим издавачке делатности, као и више средстава за ову намену.

● Удружење постоји више од пола века и за све време се залагало за бољи положај композитора, музиколога и музичких писаца у друштву. Какав је по Вашем мишљењу тај положај данас и шта још Удружење може да уради у вези тим?

- Живимо у добу када и сами морамо да се покренемо, да се ангажујемо да наше стваралаштво буде видљивије, присутније у јавности. Не може то све да обезбеди Удружење. УКВ је ту да уз подршку Градске управе за културу и Министарства културе Србије обезбеди бољи статус уметницима. Министарство културе нам је доделило статус репрезентативног удружења у култури пре десетак година. То је значајна ставка, нарочито за самосталне уметнике, јер су им обезбеђени доприноси за здравствено и пензионо осигурање. Захваљујући репрезентативном статусу УКВ наши чланови у пензији могу да конкуришу за национално признање - раније звано националном пензијом. Наравно, и даље ћемо радити на изнаглажењу још неких могућности за побољшање статуса наших аутора. Рецимо, додела годишњих и периодичних награда, могућност студијских путовања и слично. Но, за све то је потребна већа материјална подршка надлежних.

● Које конкретне кораке Удружење може да спроведе да утиче на то да се репрезентативни

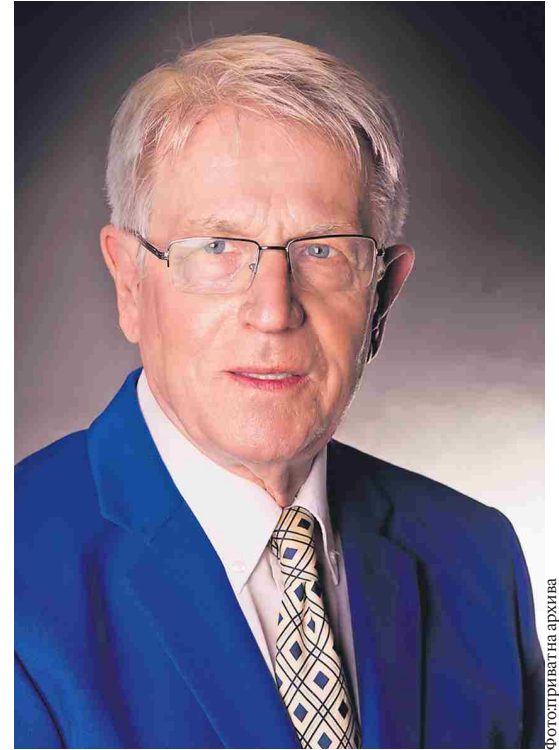

фото: приватна архива

оркестри и камерни ансамбли у нашој земљи више посвете извођењу дела савремених војвођанских композитора?

- Нажалост, УКВ само то не може да реши. Уназад више деценија су уметнички ансамбли финансијски из државне касе имали обавезу да на репертоару имају дела домаћих аутора. Сада је то готово невидљиво. То правило постоји у многим европским земљама - а зашто не и код нас. УКВ би могао да помогне ансамблима у обезбеђивању нотног материјала, ауторских права и слично. Значи, решење је једноставно. Поред тога, у свету је уобичајено да и сами аутори остварују контакте са извођачима, а УКВ може да буде од помоћи приликом регулисања ауторских и других права да би се сарадња остварила.

● Сведоци смо да поједини савремени композитори средње генерације из Војводине који сада живе већ дуже време у иностранству имају успешне каријере на европском и светском нивоу. Да ли постоји нека врста стратегије Удружења да се опочне рад на интернационалном промовисању најуспешнијих младих савремених композитора Војводине?

- Некада је међународна сарадња постојала захваљујући билатералним уговорима о културној сарадњи са великим бројем држава. До нас још није допрла информација да такви уговори у Министарству културе Србије постоје. Постоје конкурси на које се редовно јављамо, али смо ретко подржани. Потребна су, дакле, додатна средства. Решење је једноставно - мање давања комерцијалним приредбама а повећати квоте за оно што јесте култура. Постоји још један начин, а то је да смо активни чланови разних међународних организација. За то су такође потребна средства - за чланарину, за одласке на сусрете, семинаре и сл. Када је "висока" култура у питању, ништа не може без улагања а УКВ је непрофитна организација. Неопходно је веће ангажовање и самих аутора. Друштвене мреже обилују подацима о међународним конкурсима и различитим моделима за пласман ауторских дела, а Удружење композитора Војводине ће дати подршку свим афирмативним подухватима.

Адриан Крањчевић

ПРЕДЛОГ ЗА ЧИТАЊЕ

Цркве Сиринићке и Средачке жупе
Донка Станчић, Зоран Ракић,
Ивана Женарју Рајовић

(Матица српска)

Издавачка делатност Матице српске обogaћена је капиталним делом у чијем стварању су учествовала три историчара уметности: Донка Станчић, др Зоран Ракић и др Ивана Женарју Рајовић. Свако од њих обрадио је различите сегменте грађе сакупљене на терену Сиринићке и Средачке жупе, током више истраживачких експедиција спроведених на тлу Косова и Метохије. Цркве Сиринићке и Средачке жупе никада, до ове књиге, нису биле обједињене на једном месту, а нарочито је остало непознато и угрожено наслеђе 19. века. Ова стручна монографија може се показати пресудном за мапирање, очување и трајно памћење српског наслеђа у деловима КиМ

Српски Руси
Драго Делић
(Кључ издаваштво)

Аутор описује и анализира један од најважнијих догађаја у историји руског и српског народа у току 20. века: долазак руске емиграције у Србију, односно Краљевину Срба, Хрвата и Словенаца. Избегли Руси оставили су угледатљив траг у просвети, архитектури, здравству, авијацији, градитељству, духовном и друштвеном животу у градовима у којима су се доселили, попут Сремских Карловаца и Новог Сада. Скоро да нема области у којој нису остварили значајна постигнућа. Они су дали немерљив допринос перпоруду Србије након Првог светског рата и бројних страдања. Циљ ове књиге је да отргне од заборава тај јединствен догађај из новије руске и српске историје, да га прикаже са оне људске стране, како су живели и какав су траг оставили на развој српске културе, државе и друштва. Пажња је посвећена сећању на велики избеглички егзодус и јединствен пример пријатељства руског и српског народа у најтежим тренуцима историје.

ПОСТАПОКАЛИПТИЧКА ФИЛОЗОФИЈА

Дан умирања

Весели Борхес лако је разрешио судбину разбојника Монк Истмана; његово тело је у зору 25. децембра 1920. нађено на једној од главних њујоршких улица – добио је пет метака. Тако се ни дрчни Истман није баш најживео али, с друге стране, ко јесте? Не живимо баш предуго наше животе а опет питање је шта бисмо рекли да је то дуже од сто, двесте и више стотина година? (Никад доста, а шта би тек могли да кажу – а можда и говоре – лептири, вилин коњици и друга слична божја створења "од једног дана"; све је релативно, а само том већ неком Богу знано је како време тече, колико и зашто једнима овако, а другима...)

Мајстор Павић, знан бар у време док је историје постојала – а и знања о књижевности и људима, вероватно није никад ни хтео да запише "Завек и дан више", него оно што јесте: Завек и дан мање. Ко је уопште икад помислио да (сваком) неће зафалити тај један дан, Дан умирања? Дан који припада свакоме од нас и који нико, па ни Бог, не може да одузме? Што би рекао и Шекспир, кријући се неуспешно иза приче о наводној (не) индивидуалности, "ја, који сам узалуд био толико људи, хоћу да будем само један и ја", а божји глас одговара му: "Ја такође нисам; ја сам одсањао свет онако како си ти одсањао своја дела, мој Шекспире, а међу облицима мога сна налазиш се и ти, који си без мене многи и нико".

(Библиотекар не би био споменут у овој ове параболу да је није окончао поентом везаном за судбину споменутог Истмана којој је присуствовао и нежељени сведок: "Блажена – јер не зна шта је смрт – једна најобичнија мачка врзала се, мало збуњена, унаоколо.)

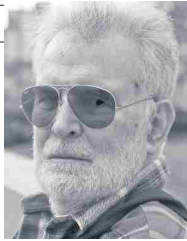
Ђорђе Писарев

ИЗ ПИШЧЕВЕ БЕЛЕЖНИЦЕ

Фармерице и песнице (1)

Душко Богдановић

Фармерке или фарке како их данас зову млади, као клинац сам видео у каубојским филмовима. Квалификација вестерн тада није постојала. Бар ја, да будем потпуно прецизан, нисам је ни познавао ни користио. Седећи у првим, шоферским биоскопским редовима, гутао сам очима

јунаке са пиштољима, шеширима на глави и чизмама на ногама. Да, и са марамама око врата. Панталоне? Будући да су то углавном били црно-бели филмови, њихову карактеристичну плаву боју нисам запазио, те нисам био посебно импресиониран. Врло се, међутим, сећам, када сам први пут видео такве панталоне уживо. Носио их је онако избледеле, заврнуте око чланака, тако да се унутрашња светло плава тканина наглашено уочи, нескривено се курчећи Радован Бранков, звани Лепи Рада. Џејмс Дин са Подбаре. Момак врло атрактивне појаве, имао је две велике страсти: најлепше средњошколке и уличне туче. Зачудо, обе страсти је задовољавао на импресивно успешан начин. Било је то, дакле, једног сунчаног преподнева, касних педесетих година, испод свода Танурићеве палате. Ту су се, онако нехајно, окупљали младићи, познатих имена и не баш блиставих биографија. Нису били ни ђаци, ни студенти, не нарочито доказани спортисти, али јесу били они који су, упорно вежбајући најчешће са код куће справљеним теговима, водили рачуна о својим телима, песницама нарочито.

Поједностављено, били су то ликови одрасли на сокацима ближе или даље периферије, несвршене занатлије без сталног запослења, са наглашеним вишком времена за провост. Где год то било и ма шта то значило. Понекад током преподнева, скупљали су се у биоскопском троутлу Народни, Звезда и Славица. Све три сале беху на стотинак корака од Милетићевог споменика. Увече већ после седам сати, испред робне куће Узор на чувеном Корзоу, ти ликови су били обавезни инвентар. Поред тога што су девојкама, шастро шмекерски, добавивали више или мање бесмислене коментаре, обичавали су да младићима, насумице одабраним, упуте дрске, дуготрајне погледе. Или директно у фацу, вербалну провокацију типа "шта-ме-гледаш". Они прозвани који би се осмелили и неочекивано одговорили на очигледно изазивање, морали су, или да уђу у препирку, па у жешћу свађу и, коначно, у тучу са провокаторима, или што је било мудрије да игноришу безобразне погледе и добавивања, те брзим корацима, наставе својим путем. Слушајући од старијих добро обавештених градских клепетуша, знао сам штошта о подвизима тих познатих пичкароша. Онда сам и ја добио каубојске панталоне. Нане и Нада Жижа наши дугогодишњи породични пријатељи, тата и мама Милета првог мог најбољег друга у животу, службовали су у Берлину, престоници тадашње Демократ-

ске Републике Немачке. Нане је био дипломата и могао је да посећује са дипломатским пасошем и Западни Берлин, део супарничке Савезне Републике Немачке, опскрбљеног у оно време, свим могућим чудима. Био је то велики комисион. Да се послужим некадашњом, у Југославији омиљеном метафором, за све најбајније и најсјајније што може да се купи на једном месту. Западни Берлин беше огроман усамљени светонијак у моћном комунистичком мору, вазда злочно узбуњаном, који га је окруживао.

Његова функција је била да у време Хладног рата и свакојаког одмеравања мишића тада два најјача војна блока, покаже и прикаже шта је преговати капитализам. Шта све Западни Немци, за разлику од своје Источне, поприлично сиромашне дојучерашње браће жељне свега постојећег, могу себи да приуште. Није случајно посећујући тај град, амерички предиктеј Ке-неди рекао: *Их бин ајн Берлинер!* Западни Берлин је био, хајде да се послужим још једном фигуром, оријашка блистава светлећа реклама, како су Западнаци са поносом говорили, "света слободе и демократије". Моји родитељи су и посетили Жијине и вратили се уз осталу прилично обимну и разноврсну куповну обављену у такованом дипломатском магацину и са посебним поклоном. Мени специјално од другара Милета фармерице! Не баш савршене мера, нешто шире око појаса, али са предугим ногавицама, идеално да се, попут мањжетна, пресавија неколико пута. О, како сам био поносан...

Из рукописа „Сенке и сећања 2”

КРИТИКА НЕДЕЉОМ

Славује бисмо пекли на роштиљу

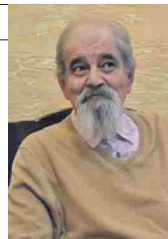
„Силогизми горчине”, Емил Сиоран (КОВ, 2024)

Пише: Милан Р. Симић

Славуји, мале птице певачице, не плашите се, певајте слободно. Пекли бисмо вас али, како Сиоран записа, само у свету без меланхолије. Беспрекоран Сиоран нема мисао лишену дубине.

Сиоранова филозофија најчешће се темељи на песимизму и скептицизму, и у свом писању јасно изражава дубоко разочарење људским стањем. Стил му је сажет, провокативан, афористичан, што додатно појачава утицај његових разарајућих мисли. Уистину фасцинантан аутор, а његова збирка *Силогизми горчине* представља дубоку анализу егзистенцијалних криза и цинизма, речју – саме људске патње. Сиоран „дели“ сличан цинизам и песимизам са другим филозофима (Ниче, Шопенхауер, Сартр), али се фокусира на унутрашњу борбу и егзистенцијалне тескобе на аутентичан начин и отуда је његово писање непоновљиво. Главне одлике писања омиљеног нам филозофа укључују **сажетост**: користи кратке и снажне реченице које ефективније преносе дубоке мисли; **провокативност**: његове идејне примарно изазивају читаоце да преиспитају властите ставове и промишљања о животу, смрти, Богу и религији, историји, празнини и ништављу, уморној цивилизацији, свеукупно – о људској природи; **егзистенцијалну тескобу**: истражујући теме као што су патња, бесмисао и људска изолација; **цинизам**: писање прожете иронијом често указујући, понављајући и ослањајући се на закључни бесмисао људске егзистенције.

Тако су заправо Сиоранова основна питања о смислу самог постојања. Јер, нико не понижава постојање колико долазеће непостојање. Збирка садржи десет крајњих поглавља што као да јесу мали Сиоранови кругови пакла (један више од свима познатих девет). АТРОФИЈА РЕЧИ: *Сваки коментар неког дела је рђав или некористан, јер све што није директно је ништавно*; ЛУПЕЖ ПОНОРА: *Сви смо лакрдијашни у фанси; надживљавамо своје проблеме*. (2) У Алсоплет сам заронио као уображеник, из њега сам изишао као пејински човек; ЗАПАД: (-); ВРЕМЕ И АНЕМИЈА: *Постајање: агонија без расплета*. (2) Црна утолија, зебња, једина нас снабдева прецизношћом о будућности; ЦИРКУС УСАМЉЕНОСТИ: *Без Бога све је ништавило. А Бог? Врховно ништавило*. РЕЛИГИЈА: *Изван материје, све је музика: сам Бог је тек звучна халуцинација*. (поједине филозофске и религиозне алузије

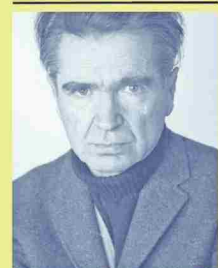

су, најблаже речено, потресне тежине); ВИТАЛНОСТИ ЉУБАВИ: (-); О МУЗИЦИ поглавље које посебно долази до изражаја и све мислимо да ће читаоце највише онадити: *Ако неко све дугује Баху, то је Бог*; ВРТОГЛАВИЦА ИСТОРИЈЕ: *Догађаји – тумори Времена*; НА ИЗВОРИМА ПРАЗНИНЕ: *Та гомила предака који јадикује у мојој крви... Из поштовања ка њиховим невољама, стишавам дисање*.

Сиоран, све време пишући, пркоси религиозном учењу, филозофији, свему животном. Притом, вешто балансира у том свом пркосу и све време жестоко, уверљиво, са мало речи говори много. И колико је само Сиоран био истрајан у „деђењу“ својих филозофских мисли, још истрајнији у њихово транспортовање у крупнију целину, бар за толико требало би и ми читаоци да будемо истрајни у читању не би ли пронашли оно право читалачко благо које се крије дубоко и у овој књизи. Сиоран, и када пише о Богу, музици и љубави, зна добрано да нас читалачки узнемири. Не замераму му. Јер,

и сами добро осећамо да живимо у свету каквим га је осећао и надаље предвидео (пажљиво прочитајте силогизме из поглавља посвећено историји у којем Сиоран најизраженије користи кратак и оштар језик). А где започиње наша читалачка мучнина? Тамо где се и сами затичемо у Сиорановим психолошким сенчењима људског карактера и препознајемо у сопственој изнуђеној психолошкој целовитости, ако можемо и тако да кажемо. И то наше раскринкавање не прихватамо као оно Сиораново злонамерно већ као Сиораново добронамерно. Зато Сиорана и прихватамо као једног од најинтригантнијих филозофа и писца двадесетог века. И да закључимо. Сиоранова филозофија делује песимистично, алу у њој лежи и одређена и дубина и лепота јер се бави питањима која су свима нама блиска и на која све време и сами тражимо одговоре на њих. Његово писање нас само инспирише, посебно када наилазимо на запањујући подударности пишчевих и наших опажања, указује нам на трагове које нисмо приметили, приморава нас да преиспитамо своје перцепције, а то га чини релевантним мислиоцем и данас.

Ово је тренутак да и сам, СТИШАВАМ ДИСАЊЕ. Не чиним то само због гомиле својих предака, већ и из поштовања према Сиорановим невољама, али и књизи из његовог имагинаријума, мозаичном рукопису најкраће књижевне (и филозофске) форме, првостог споја раскош и интелектуалне провокације. На самом крају: *Приговор за науку: овај свет не заслужује да буде схваћен. Да ли се слажемо?* ■

Emil Sioran
SILOGIZMI GORČINE

КОВ

ГОЛИ И ОБУЧЕНИ: ПИСЦИ И МОДА

Српска слава и турски шик

Пише: Љубица Арсић

Најозлоглашенија од свих особина свакако је таштина, која изазива презрење и коју су писци у својим књигама оцрнили чак и кад су показали колико важно место заузима у нашем животу. У ретким случајевима одобравање средине је чини пожељном и прихватљивом кад онај, ко се корак до коног и слепог краља шепури док му круна прекрива очи, својом појавом, необичним облачењем и манирима изазива дивљење и слепо заљубљеност салонских посетилаца ледене крви. Мислим на некадашње паунове претпрошлог века који су моду повезивали са срећом, попут екстравагантног, повремено зеленоког Бодлера у гримизном глишаном сакоу, наколмованог лорда Бајрона, најпознатијег дендија Џорџа Брамела, који је, како то Енглези воле да кажу, рођен са сребрном кашичицом у устима уместо цудце.

У савременој ери модног упросечавања и следе жеље да људи буду слични одевени, најчешће у неубедљиве нијансе тона „помео га ветар“, присећање на ове сликовите примерке слично је разгледању музеја воштаних фигура које сведоче о томе да су начини појединачног људског испољавања неискрпни у својој оригиналности. „Мода је пролазна. Уметност је вечна. Шта је заправо мода? Захваљујући њеном ругобном и неподношљивом облику морамо да је мењамо сваких шест месеци“, вајка се Оскар Вајлд.

Наш писац Лаза Лазаревић, и сам склон лепом облачењу и преоблачењу, чиме је изазивао дивљење и забављао пријатеље, описао је у лику Митра, у приповеци Први пут с оцем на јутрење, варошког гиздавца, имућног трговца и прикривеног коцкара. Обукао га је по узору на бидермајерски портрет са мало турског шика, чија одевна слава донекле припада и вештим кројачима: црвена кадифа прслук (цемадана) у комбинацији са зеленом чојом кратког капута постављеног крзном, златни и свилени гајтани, широк појас(сила) прошаран златом и са преградама за дуванкесу, новчаник и тајне поруке. Из њега је вирила дршка од слоноваче, део неког опасног бодежа. Маскирање праве природе харддера који ће себи и породици довести до пропасти, његова скривена страна и замена стварне личности фантазијом о томе како изгледа успешан газда и шта све он треба да буде, приказују супротстављене делове свести кицоша, ко-

ји свима жели да покаже шта јавно хоће док све то приватно и у дубини душе није и неће.

У време Лазаревићевих јунака, док европска мода још није налагала мушко одело, Срби су на себи носили неколико килограма одеће: кошуљу, јелек, јечерму, прслук, копоран, чојану доламу, антерију од памучне тканине и свилени (памучни) појас са преградама за оружје и пушачки прибор. Испод доламе носиле су се чохане чакшире зване потурлије ширег набраног тура и уских ногавица или широке шалваре, гаће које допиру до испод колена, затим плетене чарапе или само чојане доколенице. Изнад доламе лети се облачило чојано ћурче (огрточ) најчешће црвене, зелене или плаве боје са широким и не баш дугим рукавима, а зими чојани ћурак или зубе постављено јагњећом кожом или крзном лисице. После објаве Првог хатишерифа 1830. године и стицања аутономије, у Србији су се носили само фес, гуњ, јелек и чакшире широке до колена. Шајкаче су, уместо феса, постале модни тренд негде око 1870. године, чиме је прекинута веза са турским модним наслеђем.

Добростојећи Митар из Лазаревићеве приповетке сигурно је носио и капу са којом, у својим Путовањима, Јоаким Вујић описује имућне трговце: сличну кришкама диње, такозвану „дињару“ или „кришкар“, округлог облика и од плаве или зелене чоје, са црним кадифаним пругама које се спајају на врху. Глава је понекад омотана шалом који никако није знак тешке мигрене или зубобоље већ је у питању тадашњи врхунац елганције.

Лазаревићев Митар се уклапа у светско друштво помодних егзибициониста и по томе што је шкрт у показивању осећања. Лица каменог и понекад тек мало накривљеног брка, он је у стању да произведе неочекивано, чак и за сопствену породицу. Његова двојна природа се креће између углађеног кицоша и округлог грубијана који много не хаје за оне који га воле. Претерана углађеност често садржи суспрегнуту суровост. Тако су и о најпознатијем дендију Брамелу колале приче да је, одсутног погледа, усмереног ка хоризонту, привлачио жене и мушкарце заваране његовом мрачном ћуди исподне тоалетом. У љупкост његове козерерије учитавали су наводне тајне осетљивог бића, а он их је бездушно остављао и заборављао, настављајући да у новим креацијама крстари чувеним салонима. Његовој слави иду напред неисказана осећања, што се иначе, за разлику од оних неких поверених, никад не заборавља. Иза упадљиве спољности и кицошке размаханости често се скривало осећање сплина – енглеска измишљотина за чамотињу и бесмисао у недостатку неког пречег посла. ■

СЛОВО О „ДРУГОЈ ВИОЛИНИ И ДРУГИМ ПРИЧАМА“ АЛЕКСАНДРА ГАТАЛИЦЕ

Наративне рапсодије (1)

Пише: Иван Негришорац

Српска књижевност је добила једну изузетно занимљиву издавачку новину: реч је о књизи приповедака *Друга виолина и друге приче* Александра Гаталице, књизи посвећеној музици и музичарима, као и тајнама које они собом доносе. Надозвучујући се на драгоцену искуства модерне европске књижевности у распону од Романа Ролана (*Живот Бетовенов*, 1903; *Жан Кристоф*, 1904-1912. и др.), Марсела Пруста (*У трагању за изгубљеним временом*, 1913-1927), Андреа Жиде (*Ковачи лажног новца*, 1925), Олдоса Хакслија (*Контрапункт живота*, 1928), па до Томаса Мана (*Доктор Фаустус*, 1947), Владана Деснице (*Пролетна Ивана Галеба*, 1957) и др., Гаталица је третманом теме, вештином приповедања и стилским нијансама постигао не само јаке ефекте фабулирања него и, што је много важније, дубинско сагледавање стваралачких вртлога и ентузијастичких стања који доводе до нужности креативног чина као једино могућег одговора на поменуто изазове. Музиколошки, естетски и психолошки увиди Гаталичине приповедне прозе не задиру у дубине где се губи језичка прозирност унутарње стварности уметника, тј. музичара, него се све то реализије у прегледном, картезијанском логиком осветљеном увиду и у оквирима синтаксички прозирног, тзв. београдског стила српског језика. Изразитост и убедљивост естетских увида и сензибилног, а јасног језика и стила којим се не жели залазити у чојсовске, језичко-асоцијативне поноре, створио је текстове који делују класично-модернистички и значењски сасвим уравнотежено, а у сазнајном смислу изузетно богато, луцидно и откривалачки. Широка српска и југословенска музиколошка литература (Петар Коњовић, Стана Ђурић Клајн, Павле Стефановић, Душан Трбојевић и др.), која укључује и есејистику и естетику музике (Исидора Секулић, Станислав Винавер, Војислав Вучковић, Иван Фохт, Драгутин Гостушки и др.), уз све оно што је и у том домену урадио и сам аутор, Александар Гаталица, представља веома добру и темељну основу на којој се читање ове књиге *Друга виолина и друге приче* може учинити интермедиијално још богатијим и садржајнијим, факционално утемељеним, а фикционално разиграним.

Има нечег озбиљног и узвишеног у јасноћи са којом Гаталица сведочи о душевном, животном и судбинском понорима уметничке, музичке занесености, те читавог света и људске изражајности поникле из дионизијских заноса оних људи који су за свој посао, али и за смисао свога живота и за сопствени судбински кредо изабрали низ чинова, посвећења и радости тумачења најзначајнијих музичких дела и њихових стваралаца. Те дионизијске заносе увек је неопходно услагасити са извесном аполонијском димензијом стваралачког чина, па би у таквим двоструким искушавањима, у суочењу са ничеанским половима дини-

зијског и аполонијског начела, репродуктивни уметник морао да пронађе неку меру коју би наметало само музичко дело, али којој би примерене начине извођења откривао управо уметник посвећен тајнама тумачења и извођења туђих дела: та открића чином проживљавања и успешног извођења, постају дубока интимна, душевна чињеница самог репродуктивног уметника, али и јавна чињеница музичког живота и концертних активности.

Нема у српској књижевности наративних творевина које са толико поузданим историјским увида, осетљивости за душевне нијансе и тананости музиколошких дескрипција више него успешно отварају читав један свет, обично скривен и јавности тешко доступан, свет клавијеске или гудачке репродуктивне уметности. Пред читаоцем се отвара читав низ људских судбина са веома специфичним опсеивним питањима и мукама које уметници морају да разреше како би постигли виши степен стваралачког умећа и достигли јачу позицију у дијалогу са композиторима чија дела треба да протумаче. Та дела они треба интерпретативно, технички и естетски изнијансирано да савладају тако да их изведу на довољно убедљив и довољно различит начин како би њихова интерпретација била с разлогом поштована и запамћена. Да би ваљано одговорили на такве изазове, репродуктивни уметници морају да разреше читав низ питања или да савладају некакви личне мањкавости и слабости, као и да постигну неку врсту изразите техничке и интерпретативне предности у конкурентском амбијенту музичара са сличним претензијама. Круг проблема о којима сведоче ове приповетке Гаталица је тако распоредио по наративним целинама да се на нивоу целе књиге стиче одиста богат и садржајан увид о којем по правилу не размишљамо док, на концертима или уз помоћ различитих носача звука, уживамо у сјајним изведбама сјајних музичких дела сјајних композитора који су испунили историју европске и светске класичне музике.

У приповеци „Велики црно-бели еволуцијски круг“ ауторски наратор, који има подједнаку дистанцу према четворо пијаниста о којима извештава, усредсређује се на онај осетљив тренутак када пијаниста почиње драматично да схвата да постоји некаква интерпретативна перспектива која је њему лично измицала, на коју није ни помишљао, али која постаје основ за брилијантност извођења код неког другог репродуктивног уметника. Нарација започиње с причом о руском пијанисти Мареку Хорсовском, који је волео динамичне и драматичне изведбе, па је „потрао публици у сусрет као најлепшеј девојци која га чека крај ограда локалног јеврејског гробља“, „мучио је (...) и шибао клавије које је свирао“, „ако на концерту не би пукла нека клавијеска жица, наступ није ваљао“, ако „након сваке експлозивне тачке понеког не би изнели из сале, Марек је мислио да му се наступ не одвија у добром смеру“ (стр. 18, 19) итд. Криза самопоштовања код Хорсовског настаје када је чуо изведбе Ђерђа Секељија, а овај је својим стилем свирања сачињавао „фино ткање неке над-

ХОМО ПОЕТИКУС

Предсказање

Жељка Аврић

човек који устаје из пепела
моли се за људску савест
учи помрачења сунца
цветају гробови дрхти земља
са рушевина падају крст
полумесец и звезда

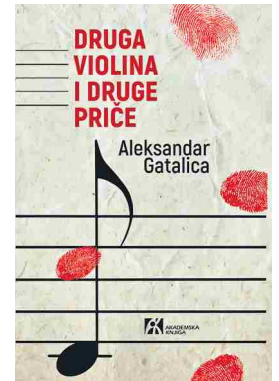
како преживети ново светско чудо
кад злочин постаје исплатив занат

човек који пева са птицама
познања старијег од вечности
слуша грмљавину са истока
са запада котрљајуће камење
на небу трубе анђеоске
слутећи огњену кишу
црне коњанике

њему који је опростио смрти
не опраштају човечност они
што бејаху људи
вичу му: кукавицо
ругају: спаситељу
завијају: распни!

гледајући непомична тела на обали
са ужасом препознавања
он сузним очима посматра овај свет
знајући да је већ одавно мртав

из рукописа

музике“, при чему су „октаве, брзопрсти хроматски пасажи, скокови – о, скокови које као да је изводила нека антилопа на клавијатури – све то укљопило се у музику која као да је долазила с неба, диктирана брујем кристалних небеских сфера.“ (стр.19-20) Тако је после ере Хорсовског наступила ера Секељија.

Али ни та ера није баш предуго трајала, а промена код самог маистра наступила је кад је, приликом боравка у завичају, у Бачкој, у Новом Саду присуствовао концерту младе наде Меланије Брановачки. Ова девојка је „на тренутак свирала налик њему: мило, али претећи испевавајући мелодије, да би се онда тренутак касније преобратила у ђаволицу која само левом руком дивље туче по басовим диркама клавира, док десном шаком и даље свира сопранске тонове невино као јагањац који чека да буде поједне вујчим ходом из мрака дубоких тонова клавира.“ (стр. 25) Потом би ова пијанисткиња и даље мењала појавне облике клавијеског звука и естетске изражајности, па је Секељи могао само да закључи да она свира као да је вештица. Но, ни таква вештица не траје дуго, па се пресудни тренутак који доводи до њеног краха збио када је она чула Франца или Френца Листа који се 1878. године, после дуже паузе у јавним наступима, као већ замонашени фрањевац, вратио на сцену и демонстрирао моћ кавку млада Меланија није очекивала. Тако је она закључила „да нема смисла да даље музицира, јер све оно што је она радила, тај старац чинио је далеко боље, све чему је она тежила он је већ постигао, а све што није ни могла да помисли да се може учинити на 88 дирки клавира, Лист је већ претворио у свакодневну солистичку праксу.“ (стр.30)

Но, ова енергетска стваралачка игра која се манифестује као озбиљан низ фрустрационих гестова, не завршава се само оваквим сменама у којима се издаваја онај доминира на европској јавној пијанистичкој сцени. Ауторски приповедач је имао потребу да на рацији врати на сам почетак, па каже како је и остарео Лист имао некакав период свога формирања, а један од пресудних чинова био је управо онај тренутак када „Франц Лист је у Прагу чуо ‘звезду са Истока’ Марку Хорсовског како у једном тренутку, на само секунду или два, ниже октаве таквом брзином и тачношћу да је помислио како ни он сам то никада не би могао да учини.“ (стр.31) Највећи мајстори дакле размнењују стваралачке енергије, такмиче се на, често, једва видљивим начинима, али они у себи чувају тај беспрекорни осећај на основу којег, без обзира на пијачне мере и метеоролошке барометре, знају шта је шта и ко је ко. Кад се појави некаква стваралачка енергија која пијаниста инхибира, он тада престаје да буде проуктиван у пуном смислу речи, настаје озбиљна криза, а за могућност повратка на сцену могу да се изборе само најснажнији и највећи. ■

„СМЕХ И СУЗЕ У РАЉАМА ИСТОРИЈЕ“
ЉИЉАНА ПЕШИКАН ЉУШТАНОВИЋ

Лудило скривених система

Пише: Светислав Јованов

Настављајући да развија сопствену, аутентичну стратегију тумачења односа драме и позоришта с обзиром на функцију и значај епског наслеђа и усмене традиције, Љиљана Пешикан Љуштановић се у својој најновијој књизи усредсређује на модалитете поменутог односа у контексту четворо-струког тематског „паралелограма“: односа позоришта/драме према историји, као и односа индивидуалне судбине/слободе наспрам колективног несвесног/принуде. Отуда се текстови о Стевану Сремцу, Бориславу Михајловићу Михизу, Душану Ковачевићу и Маји Пелевић, који сачињавају аналитичку ниску „Смех и сузе у раљама историје“, иако настали, како каже ауторка, „различитим поводима“, показују као органски делови једног доследног истраживачког подухвата, који бисмо могли означити (и) као *мета-театролошки*.

Постоји више разлога који овакву ознаку чине оправданом. Најпре, у огледу „Између ироније и морања – драме Борислава Михајловића Михиза“, једном од двају кључних сегмената ове књиге, ауторка доспева до драгоценцих увида у структуру ликова Михизових комада „Бановић Страхиња“ и „Краљевић Марко“ не само посредством поређења Михизових драматуршких интервенција/новација на ткиву (усмене) јуначке епике као врсте „митског модела“, него, истовремено, и смештањем објављене врста исказа у психолошке, историјске и антрополошке контексте (времена настанка и времена садашњег). На тај начин се, рецимо, отварају и могућности тумачења (Страхињине) Жене као носиоца/жртве трагичког „каљања“ (античког *loiposa*), или, пак, сагледавања протагонисте „Краљевића Марка“ као располућеног, али и резигнираног „самомучитеља“, блиског Христићевим анти-јунацима.

Усложњавајући нивое тумачења помоћу дисциплина које се налазе изван „канонске“ драматуршке анализе, Љиљана Пешикан Љуштановић исто-

времено обогаћује лествицу „унутрашњих“ интерпретативних димензија. Ово богаћење се првенствено односи на проблематику жанра али и модуса (рода). Премда у огледу „Оживљавање позоришта и театризовање живота“ тежи да маркира богатство драмских мотива код Душана Ковачевића оправданим наглашавањем жанровске хибридности (фантастика, гротеска, апсурд), ауторка првенствено захваљујући начелном ставу о трајности „трагикомичног расцепа“ успева да издвоји и систематизује Ковачевићеве драмске „доминанте“: с једне стране, реч је о „еросу старости“, то јест „голој, аморалној грабљивости“, а с друге, мотиву лудила – од апсолутне нетрпељивости „Маратонача“, преко параноје Илије Чворовића, до анестезираних двојника у „Ларију Томпсону“.

Као својеврсни аналогон, у огледу „Жанровска поигравања Душана Ковачевића“ предочава нам се, понајвише посредством сјајних увида у „Професионалца“, функција и значај разноврсних релација између наративног и драмског, најчешће у контексту стратегија „драме у драми“. Најзад, премда се непосредна веза не открива површним посматрачу, оглед „Као да је од срца рођено“ или купљено?“, посвећен дистопијској драми Маје Пелевић „Последње девојчице“ – представља у многим погледу логичну проблематску „завршницу“ ове вишестројне и провокативне аналитичке ниске. Јер, теме сурогат родитељства и трговине генетског материјала – тачније, повест о „женама машинама“ која слугује на „свет без људи“ могу се схватити и као очекивани резиме расправа о михизовским (унапред) пораженим јунацима и ковачевићевским заумним или привидно живим протагонистима. ■

СТРИП ПРЕССИНГ - МАГАЗИН ЗА ДЕВЕТУ УМЕТНОСТ, БРОЈ 25

Младост и старост

Пише: Илија Бакић

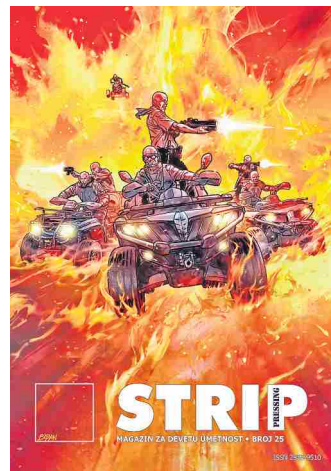
Искуство казује да су у свим уметничким делатностима периодичне публикације - дакле новине, часописи, магазини, фанзини - најдинамичнији и најиновативнији сегменти јер пружају директан увид у процес стварања различитих генерација и уметничких покрета. Непостојање гласила или њихова нередовност доказ су да нека сцена тавори, тапка у месту, можда чак и срља у нестајање. Стога је појава било каквог гласила, од часописа до плаката, којима се одређени покрет оглашава (колико год то било нередовно) доказ (не и гарант) постојања и опстајања и, можда, зачетак надолазећег бољитка. У светлу реченог, „Стрип пресинг - магазин за девету уметност“ у издању Студентског информативно издавачког центра Ниш, упркос нередовности излажења, наметнутој недостатком средстава за штампу а не непостојањем ваљаних садржаја, успева да колико-толико покрије изостанак периодике на овдашњој стрип сцени. Магазин је почео да излази 2001. дакле на самом почетку новог миленијума; излажење једног броја годишње није карактеристика магацине већ алманаха али, с друге стране, ово је „најдуговечнији стрип-часопис који још излази у Србији“ каже његов уредник Марко Стојановић. Са „Стрип пресингом“ овдашња стрип сцена и даље има сериозну публикацију која нуди уметничку праксу-стрипове и теорију - интервјуе, приказе, осврте. То је, наравно, недовољно за страсне љубитеље али изостанак „Стрип пресинга“ свакако би истањо (ако не и раскинуо) везе са домаћим и светским стрип збивањима. Отуда је појава сваког броја својеврсни празник за стрип ствараоце и љубитеље 9. уметности. Најновији, помало јубиларни 25. „Стрип пресинг“, на 80 страна густог садржаја, држи се опробане формуле: ред стрипа - ред текстова о стрипу и његовим ствараоцима. Уредник, у уводном тексту „Младост и жалост“ пише да је идеја била да се број посвети стрип-школама у којима стасавале нове генерације аутора; међутим, између два броја магазина преминуо је велики број значајних стрип уметника чији је одлазак морао бити поменут. Тако је створена „непожељна равнотежа“ која везује животне почетке и крајеве, творећи вечити круг егзистенције.

Незауоставиви ток времена носи људе на чијим смо делима одрастали и стасавали а „Пресинг“ дирљивим текстовима помиње славне и поштоване који су из стрипа отишли у вечност: Богољуба Арсенијевића Макија (1955-2023), Нинослава Миљковића (1957-2024), Асканија Поповића (1949-2024), Дамира Павића Септика (1969-2024) и Зорана Селена (1947-2023). Сваки је, не жалећи се, у стрип уградио себе, даровао талент и снагу „причама у сликама“. На другој (а, опет, истој - уметничкој) страни је „Тема(т): шкколе стрипа и радионице“ у коме се пише о школама које су залог будућности стрипа у Лесковцу, Ваљеву, Рашки, Београду, Панчеву и Кикинди!

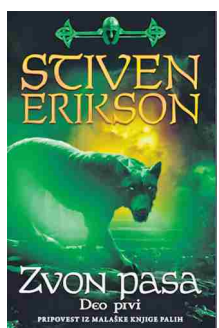
У наставку текстуалних прилога су прикази стрип књига и албума као потврда богатства и разноликости стрип поетика. Специјалност магацина су информативни и надахнути интервјуи: први представља цртача Бојана Ковачевића (1957) који је етаблирано име како на француско-белгијској сцени тако и на америчком тржишту. Непосредно и спонтано Бојан прича о својим почецима, учењу тајни заната, од цртања и писања сценарија до усвајања модерне компјутерске технологије, којој се испрва противио али сада без ње не може. Слично размишља и Валерија Бутро (1986), италијанска илустраторка и карикатуриста која још ради на класични начин али планира да почне са коришћењем предности модерне технологије. Додо Нита, теоретичар и историчар стрипа из Румуније, у својим одговорима промишља историју стрипа у својој земљи односно његово тренутно стање, уз помињање уметника чије радове, на жалост, не познајемо; овим разговором је настављена просветитељска мисија магацина везана за откривање стрип сцена околних земаља, потенцирана и у ранијим бројевима. Писац и стрип сценариста Жељко Обреновић образлаже начине рада на стрипу и прози, откривајући њихове сличности и разлике. Текстови о стрип феноменима и класицима анализирају алтернативне стрипове Зероцалцареа (Микеле Река) односно репрезентативни нишки вестерн стрип „Били луталица“ цртача Владимира Крстића Лација и сценаристе Миодрага Крстића Профкета. Коначно, освртом је обележена прва година постојања фејсбук странице „Стрипаши“

односно представљена радио и видео информативна емисија „Стриповедач“.

Стрип пракса, односно нове стрип приче, доносе неколико сјајних минијатура: митско-мистички „Жив или мртав“ Стојановића и Ковачевића, Навиденовог визуелно узбудљивог „Старца и море“, научнофантастичну епизоду из Шиваковог серијала о Ајли, Драгелјевићеву крими „Игру мачке и миша“, прљаве вестерне „Најбржи“ Стојановића и Хајдаревића и Јовичићев „WW покер“; Видонијево „Финале купа“ је (не)весела емисија из румунских социјалистичких година док се грчки тандем Атханасијадис и Коуртис бави савременим „Урбаним легендама“ а Озкан мистично-рефлексивним „Галебом“, „Флоп“ Аврамовског је тескобно-хорор сецирање савремености а Завишанов горко-хуморни „Желим бити пас“ је добродошли дах инфантилног. Број закључује Оливиерина табла „Насловница у шест корака“ као увид у немилостудну стрип машинерију. Низом хуморних досетки на стрип кашевима и полутаблама представљају се Јањетов, Калајжић, Михаилов, Челановић, Гето, Жулић, Памфил... ■

ПРОЗОР У СВЕТ

Звон паса
Стивен Ериксон
Лагуна, 2024.

Стивен Ериксон (1959) је канадски писац епске фантастике, марљиви аутор монументалне Малашке књиге палих, серије од десет романа објављених у периоду од 1999. до 2011. Ова серија прати сложене догађаје у детаљно разрађеном фантастичном свету који покрива више континената, и чија радња сеже кроз више векова. Иако се многи романи у серији могу читати и самостално (посебно првих пет књига), радња је мање или више међусобно повезана, с бројним ликовима који се појављују у више делова, док заплети често имају последице које сежу далеко изван граница појединачних књига. Занимљиво је да је свет Малашког царства Ериксон као младић прво осмишљавао са Ианом Еслемонтом, користећи га као позадину друштвене игре улога у којој су обојица учествовали. Еслемонт је касније објавио више романа смештених у исти универзум, чиме је проширио причу изван десет књига Ериксонског серијала. Укупно, циклус епских прича смештених у овај свет обухвата чак шеснаест повезаних романа, тако да су они који уживају у класичним (али опет не за-

Реч критике

морно једноставним) авантурама мача и магије могу да уживају у завидном броју страница.

Звон паса је осма књига у Ериксонској серијали, и пропраћена је свим пријатним додацима за урањање у друге светове – на почетку уз две мапе ту је и сложен драматички персонаж, са изузетно дугим каталогом ликова. Ериксон је по образовању археолог и антрополог, и то се може видети у многим аспектима његовог дела; уз нешто сложенију наративну композицију, он ужива у разрађивању занимљивих цивилизацијских концепата попут града који је вечно поринут у ноћ, или религије посвећене умирућем богу у којој мрачну „утеху“ налазе они који су прошли тешкоће или доживели неправду, настављајући и сами циклус насиља (и уз помоћ необичног алкохолног пића). У осмој књизи овог епског серијала, у жижи су углавном ликови који преиспитују свој живот и своју мању или већу улогу у историји, ломећи се под теретом одлука које су их довеле ту где јесу, налазећи начина да се носе с њима или тонући у меланхолију, горчину и кајање, у свету који се вечно мења.

Настасја Писарев

Цитат

Врло брзо је страни брод што се приближавао лучком бедему Нис-камен привукао пажњу руље на кеју, у толикој мери да је ублажио сталну халабуку пиљара, лучних радника, гаталица, проститутки, возара и рибара. Очи се разрогачише. Разговори су замрли како су се плућа нагло пунила ваздухом који је тако остао задржан у утрнулом запрепашћењу. Изненадни смех се негде зачу и убрзо су му се остали придружили.

На прамену брода ниског корита, са једном бледом, савршеном руком што се одмарала на изрезбареном врату коња на прови, стајала је жена.